

opwerpen en dan nog wel in zulke gecompliceerde problemen als die der gnathologie. Zo zouden verschillende voorbeelden zijn te noemen. De convocaties gewagen bovendien veelal met een zekere ophef van de oratorische kwaliteiten van de sprekers. En inderdaad, men zal daar gewoonlijk geen bedremmelde figuren aan het woord laten, doch veeleer welbespraakte voordrachtgevers, die als zodanig hun vak verstaan en die stellig met veel elan en overtuigingskracht hun „wetenschappelijk waar” aan de man zullen brengen. De gevaren daarvan zijn niet te miskennen, want zodra de commercie zich met de organisatie van zulk soort manifestaties bemoeit, zijn er doorgaans ook andere dan zuiver wetenschappelijk belangen in het spel. Bovendien is te verwachten, dat het gehoor op dergelijke bijeenkomsten vrijwel alleen zal worden gevormd door practici, die het gebodene nog niet aanstonds voldoende kritisch zullen evalueren. Immers, ter zake ingewijden zullen daar om begrijpelijke redenen in het algemeen niet verschijnen, zodat eventueel gewenste correctie op bepaalde uitspraken achterwege blijft.

Het is daarom jammer dat het postacademisch onderwijs tot nu toe geen kans heeft gezien, de gesignaleerde lacunes zelf

op te vullen en dat dus de gewraakte vorm van „wetenschappelijke” voorlichting, blijkens het toenemende aantal convocaties, nog steeds terrein wint. Het moge voor de betrokken organisaties een aansporing zijn, aan het bestaande P.A.O. de gewenste uitbreiding te geven, want alleen een goede, gedifferentieerde en geografisch verbreide voorlichting op verantwoorde basis, kan het nodige tegenwicht bieden.

V.

RICHTLIJNEN VOOR HET INZENDEN VAN KOPIJ

De Redactie van dit Tijdschrift verwijst alle abonnees, die haar met zekere regelmaat van kopij voorzien en hen die het voornemen hebben in de (naaste) toekomst kopij in te zenden, gaarne naar de Richtlijnen voor het inzenden van kopij, welke op pagina 241 staan afgedrukt.

Deze richtlijnen worden, op aanvraag, gaarne separaat ter beschikking gesteld. Men richtte een verzoek daartoe tot het Redactie bureau van het Nederlands Tijdschrift voor Tandheelkunde, Lomanlaan 103 te Utrecht.

Redactie

HISTORISCHE KANTTEKENINGEN

HET INSTRUMENTENKISTJE VAN MARIE LOUISE*)

F.E.R. DE MAAR

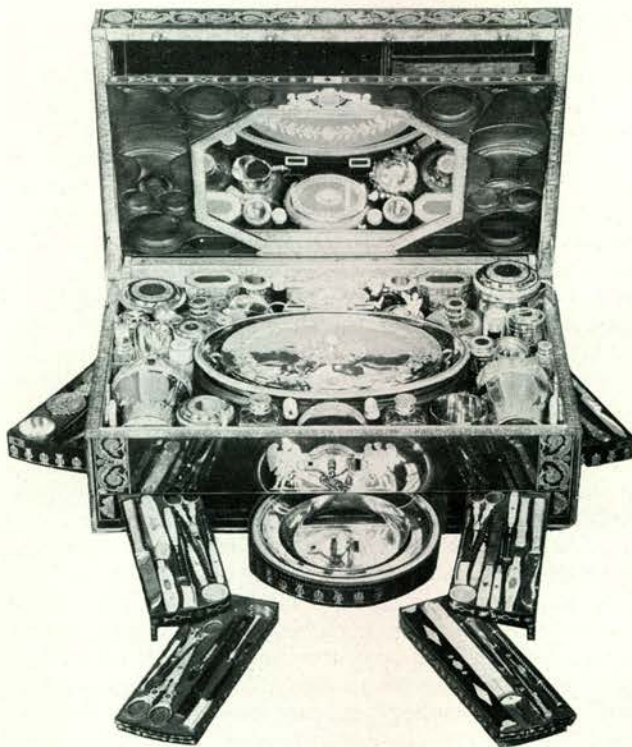
Inleiding

In een vorig artikel werden uitvoerig twee instrumentenkistjes met tandheelkundige instrumenten van Marie Louise beschreven: één reeds eerder gepubliceerd door Richard Breuer in het Festschrift des Vereines Oesterreichischer Zahnärzte en een tweede in het bezit van de collectie Kalman Klein.

Breuer zegt, dat het door hem beschreven kistje door Napoleon I aan Marie Louise werd geschonken. Uit de daarin beschreven instrumenten werd de conclusie getrokken, dat deze schenking tussen 1810 en 1814 geschied moet zijn. Het kistje uit de collectie Kalman Klein werd echter, gezien de daarin aanwezige instrumenten en bijgaand paspoort, gedateerd in 1828.

Tijdens het F.D.I.-congres te München bezocht ik de „Schatzkammer der Residenz München”, waar tot mijn

*) In vervolg op het gelijknamige artikel in dit Tijdschrift. (Ned Tijdschr Tandheelkd 72: 5, 1965.)

Afb. 1. Het reisservies van Marie Louise, tentoongesteld in de „Schatzkammer der Residenz München”.

grote verrassing een grote kist met reisservies van Marie Louise staat tentoongesteld (afb. 1). De catalogus van de „Schatzkammer” (no. 939-1061) geeft een uitgebreide inventaris van de kist. Merkwaardigerwijze waren aan dit servies ook drie tandenborstels, een tongschrapper en zes tandheelkundige instrumenten toegevoegd. Zij vertonen een grote overeenkomst met de instrumenten uit het door Breuer beschreven kistje. Bij de beschrijving van de inventaris zijn ze blijkbaar als zodanig niet herkend en staan ze als „Sechs Manicure-Geräte” vermeld (1036-1041).

Het reisservies van Keizerin Marie Louise

Dit reisservies is een geschenk van de stad Parijs geweest aan de gemalin van Keizer Napoleon, Marie Louise van Oostenrijk (oudste dochter van Keizer Frans I van Oostenrijk) bij haar huwelijk op 2 april 1810. Na de ineenstorting van het Napoleontische Keizerrijk kwam het servies in 1816 in het persoonlijk bezit van de Keizerin, toen Aartshertogin van Oostenrijk, Hertogin van Parma, Piacenza en Guastalla, in Parma. In 1847 gaat het als erfstuk naar Hertog Franz van Modena. Uit diens nalatenschap komt het aan de laatste Beierse Koningin Marie Thèrèse (Aartshertogin van Oostenrijk-Este) en haar zoon, Kroonprins Rupprecht van Bayern († 1955). Bij een veiling van de Galerie Jürg Stucker te Bern in november 1959, wordt de kist door de Beierse staat verworven en in de schatkamer geplaatst.

De kist is rechthoekig van vorm, gesloten 26,5 cm hoog, breed 56 cm en diep 36 cm. Ze is bekleed met Amboinahout en heeft gegraveerd zilverbeslag. De handvatten, op zij ingelaten, zijn van zilver. In het medaillon in het deksel is het Oostenrijkse huiswapen gegraveerd; onder de dekplaat van het sleutelslot, het meesterteken van de maker, Martin Guillaume Biennais: „Biennais, Orf're de l.l. M.M'tés Imp'les et Roy'les A Paris”. De verwerkte materialen zijn zilver, goud, paarlemoer, schildpad en andere; in de cassette komt de signatuur voor R 3 nr. 6770, R 3 nr. 6560, 6573, welke op sommige voorwerpen herhaald is.

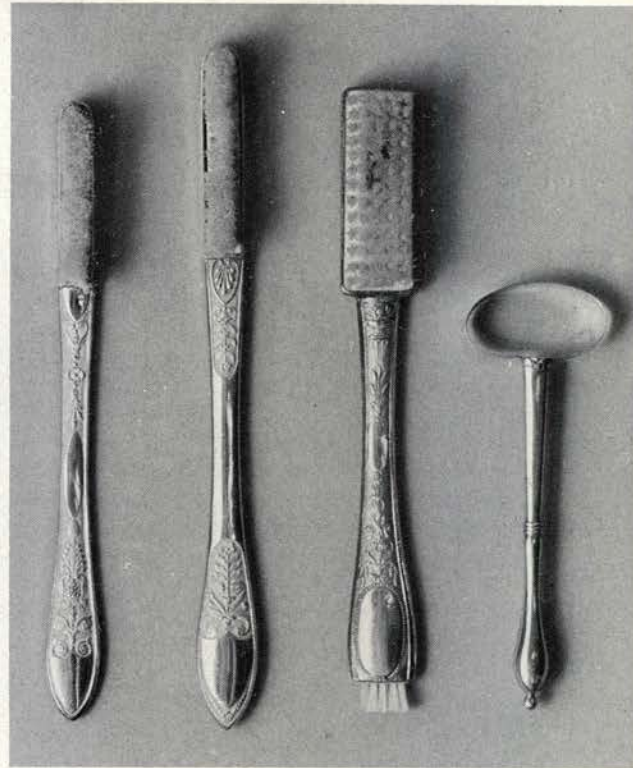
Het inwendige van de cassette is van mahoniehout. Zeven kleinere laden zijn met veerdruk uitschuifbaar. De vele voorwerpen zijn door geraffineerde uitsparingen in het hout op slechts één wijze opbergbaar.

De tandenborstels en de tongschrapper

In vier uittrekladen aan de onderzijde van de kist bevinden zich drie borstels en een tongschrapper, alle van goud.

Twee tandenborstels hebben een gebogen borstelgedeelte, beide borstels zijn tweerijig, de ene heeft 15 borsteltjes (nr. 1015), de andere 17 borsteltjes (nr. 1014): varkenshaar gevat in ivoor. Soortgelijke borstels met een lichtgebogen steel en borstelgedeelte komen ook voor in het door Breuer in 1911 beschreven kistje van Marie Louise. Een derde borstel (nr. 1913) heeft een rechte steel en is iets korter. De borstel heeft 5 rijen van 15 borsteltjes. Aan het einde van de steel bevindt zich nog een kort borsteltje, de haren in de richting van de steel gevat. Zou dit borsteltje bedoeld zijn om de caviteiten in het gebit te reinigen, zoals F. Maury aangeeft in zijn boek *L'art du Dentiste* uit 1828, of is dit borsteltje voor een ander doel gemaakt b.v. voor de nagels of de wenkbrauwen? (Afb. 2.)

De fraaie gouden tongschrapper heeft een vorm, die reeds

Afb. 2. Van links naar rechts: twee tandenborstels (nr. 1015 en nr. 1014), een borstel voor onbekend doel (nr. 1013) en een tongschrapper (nr. 1012) aanwezig in het reisservies van Marie Louise.

meer dan een eeuw voordien vervaardigd werd. Omstreeks het begin van de 19de eeuw komen ze vaak in instrumentenkisten voor.

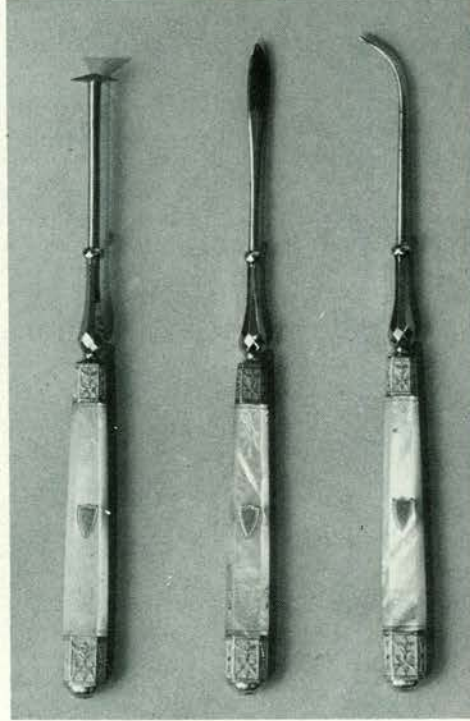
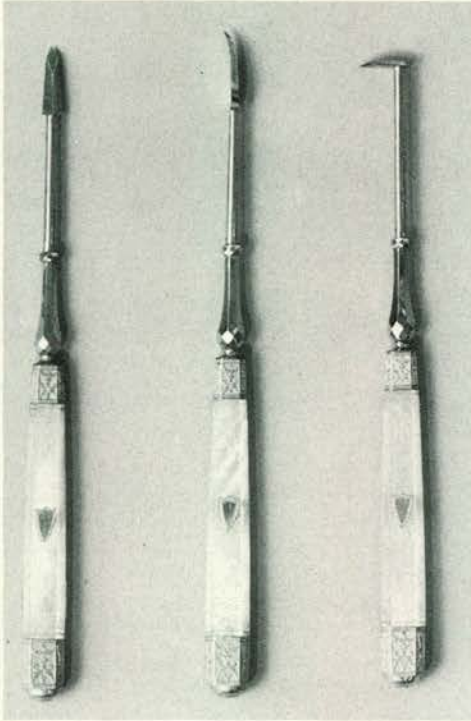
De tandheelkundige instrumenten

De zes tandheelkundige instrumenten, opgeborgen in schuifladen, hebben paarlemoeren handvatten met gouden manchetten en uiteinden. In het midden van de paarlemoeren heften is aan beide zijden een gouden wapenschild zonder verdere graving ingelaten.

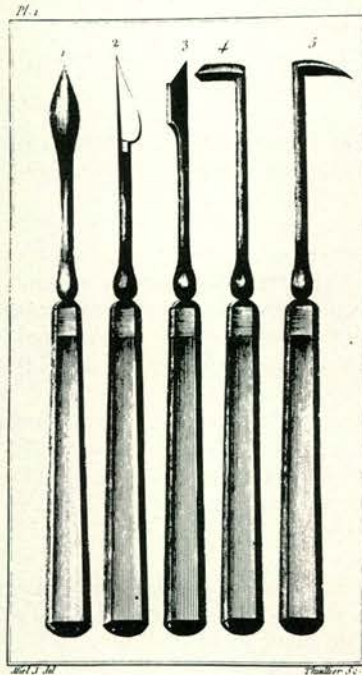
De handvatten zijn identiek met die van de instrumenten in het door Breuer beschreven kistje. Tot de zes instrumenten behoren: vier tandsteeninstrumenten (nr. 1038, 1039, 1040 en 1041), één plastisch instrument (nr. 1036) en één dubbelzijdige vijl (nr. 1037).

Wanneer wij de twee bekendste tandheelkundige leerboeken beschouwen, die verschenen zijn in de tien jaren voorafgaande aan de aanbieding van de kist aan Marie Louise, nl. L. Laforgue: *L'art du Dentiste*, Paris An X (1802) en J. B. Gariot: *Traité des Maladies de la Bouche*, Paris 1805, dan vinden we in beide boeken uitgebreide beschrijvingen over het tandsteen afnemen en de voor deze behandeling aanbevolen instrumenten. In beide boeken staan deze instrumenten ook afgebeeld.

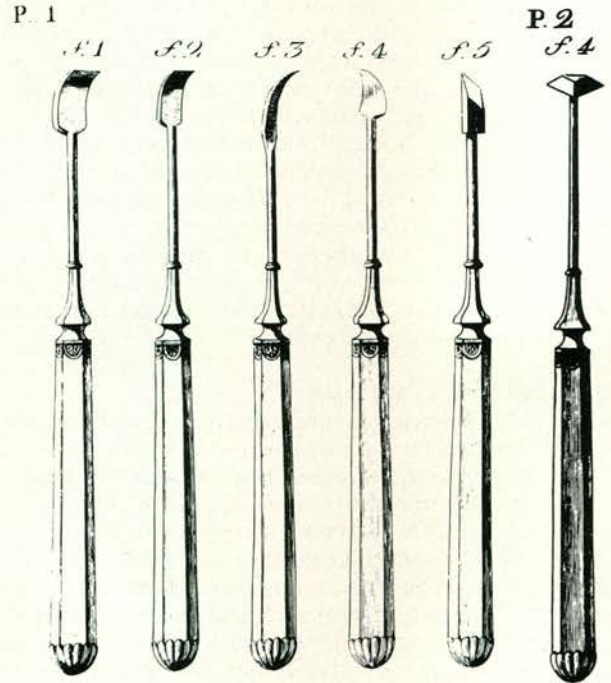
Bij Laforgue wordt 1039 (Pl. 1, nr. 1) aangeraden voor het tandsteenafnemen van de buccale en laterale vlakken van de

Afb. 3. Tandheelkundige instrumenten, aanwezig in het reisservies van Marie Louise. (Van links naar rechts genummerd 1040, 1039, 1041, 1038, 1037 en 1036.)

◀ Afb. 4. Door Laforgue aanbevolen instrumenten voor het afnemen van tandsteen in boven- en onderkaak. (Plaat 1 uit het boek van L. Laforgue (1802): *L'art du Dentiste.*)

▶ Afb. 5. Door Gariot aanbevolen instrumenten voor het afnemen van tandsteen in boven- en onderkaak. (Plaat 1 en f.4 van Plaat 2 uit het boek van J. B. Gariot (1805): *Traité des Maladies de la Bouche.*)

bovenincisieven en hoektanden, daarna 1040 (Pl. 1, nr. 3) voor buccale vlakken der bovenmolaren. Voor de linguale vlakken raadt hij 1041 (Pl. 1, nr. 5) aan. Voor de behandeling van de onderkaak worden in dezelfde volgorde dezelfde instrumenten geadviseerd. Voor de linguale vlakken kan ook

1038 gebruikt worden; dit was in die tijd een universeel instrument, dat voor het eerst beschreven werd door de instrumentenmaker Croissant de Garegeot in 1725 en nadien gedurende twee eeuwen in gebruik is geweest.

Vergelijken wij het instrumentarium met de door J. B.

Gariot aangegeven behandelingsmethode en instrumenten, dan blijkt dat hij 1039 (Pl. 1, nr. 3 en 4) aanraadt voor interdentaal tandsteen, 1040 (Pl. 1, nr. 5) voor de hoektanden en bovendien 1038 (Pl. 2, nr. 4) voor het front interdentaal.

Voor de molaren wordt 1038 eveneens aangeraden, d.w.z. voor de linguale zijde. Voor de bovenkaak gaat men op dezelfde wijze te werk, hoewel Gariot voor de verschillende vlakken meer instrumenten aanbeveelt.

Het instrument 1037 is een dubbelzijdige vijl en wordt door Gariot geadviseerd voor het bijvijlen van proximale caviteiten. Nr. 1036 is een plastisch instrument door Laforgue beschreven als een instrument voor het vullen met loodblad of bladgoud (Pl. 4, nr. 19, niet afgebeeld).

Wanneer wij deze zes tandheekkundige instrumenten uit deze reiskist van Marie Louise beschouwen, dan blijkt, dat de instrumenten 1039, 1040 en 1041 voldoende zijn om alle vlakken van het gebit van tandsteen te reinigen, overeenkomstig de beschrijving van tijdgenoten. Nr. 1038 is een bekend universeel instrument, afgebeeld in Gariot (Pl. 2, nr. 4). De tandvijl en het plastisch instrument worden door beide auteurs genoemd. Met deze zes instrumenten heeft men dus

gepoogd met een minimum aan instrumenten een maximum aan behandelingsmogelijkheden te kunnen bereiken.

Dit artikel kwam tot stand dank zij de welwillende medewerking van Dr. Herbert Brunner, Oberkonservator der Bayerischen Verwaltung der staatl. Schlösser, Gärten und Seen, Schloz Nymphenburg, München.

De foto's van het reisservies van Marie Louise en de instrumenten werden door hem voor dit artikel aangeboden. Voor de toestemming tot publikatie zeg ik hem hartelijk dank.

Samenvatting:

De zes als „Manicure-Geräte” (nr. 1036 t/m 1041 in het „Reiseservice der Kaiserin Marie Louise”) beschreven instrumenten, blijken tandheekkundige instrumenten te zijn; ze dienden om het tandsteen af te nemen, het gebit bij te vijlen en te vullen en waren zó uitgekozen, dat met een minimum aan instrumenten maximale behandelingsmogelijkheid aanwezig was.

Februari 1973.

Stadhouderslaan 10,
's-Gravenhage.

VERENIGINGSVERSLAGEN EN MEDEDELINGEN

NEDERLANDSE VERENIGING VOOR SOCIALE TANDHEELKUNDE

Jaarverslag 1972

Aan het verslag over het jaar 1972 van de Ned. Ver. v. Sociale Tandheelkunde, opgemaakt door collega T. G. J. Kuipéres, directeur, ontleent de Redactie het onderstaande.

In het jaarverslag 1971 werd geconstateerd, dat reeds vele plannen tot verbetering van de tandheekkundige verzorging van de Nederlandse bevolking op papier stonden, maar dat het tekort aan tandheekkundige mankracht en het ontbreken van (vrouwelijke) hulpkrachten – afgezien nog van eventuele financiële problemen – de verwezenlijking van deze plannen nog in de weg stonden.

In 1972 is hieraan wederom een plan toegevoegd en wel het „advies inzake een nieuw verstrekkingenpakket voor ziekenfondsverzekerden”, uitgebracht door de Ziekenfondsraad. In dit nieuwe advies wordt gepleit voor een meer uitgebreide vorm van tandheekkundige hulp aan ziekenfondsverzekerden, op grond van de overweging, dat de opleiding van tandartsen thans aan vijf universiteiten is gerealiseerd en dat voor de toekomst op een groeiend aantal tandartsen – ook voor de ziekenfondssector – mag worden gerekend.

De Ziekenfondsraad is er zich ten volle van bewust, dat dit voorstel een zeer verstrekkend program omvat, met de verwerking waarvan vele – mogelijk tientallen – jaren zullen zijn gemoeid. Het vereist een aanzienlijke uitbreiding van mankracht (tandartsen en hulpkrachten); het zal grote financiële offers vragen en het houdt

wat bepaalde aspecten betreft (preventie, voorlichting en opvoeding, kindertandverzorging), implicaties in voor de tandheekkundige verzorging van de totale Nederlandse bevolking. De totale opzet zou daarom in fasen moeten worden gerealiseerd.

Als eerste fase heeft men voorgesteld de uitvoering van het „13-jarige-plan”, waarbij ongeveer gelijktijdig – als onderbouw – van start dienen te gaan, de mogelijkheden tot preventie en daarop aansluitend, de uitvoering van de kindertandverzorging, zoals omschreven in het rapport „Kindertandverzorging” van de Nederlandsche Maatschappij tot Bevordering der Tandheelkunde.

Voor een aantal plannen is de verwezenlijking in 1972 een feit geworden, zij het op beperkte schaal.

Project Kindertandverzorgster

In het verslagjaar 1972 werd reeds melding gemaakt van het feit, dat er voorstellen gereed waren om een experiment te starten met de opleiding en tewerkstelling van hulpkrachten, die zowel preventief als curatief bij de tandheekkundige verzorging van kinderen werkzaam zullen zijn; deze hulpkrachten worden kindertandverzorg(st)ers genoemd.

Dank zij de financiële medewerking van het Ministerie van Volksgezondheid en Milieuhygiëne, alsmede de toestemming van het College van Bestuur van de Vrije Universiteit te Amsterdam kon het „Project Kindertandverzorgster” onder leiding van Prof. Dr. B. Houwink, in september 1972 van start gaan.

Voor de opleiding tot kindertandverzorgster werden twee mondhygiënistes aangetrokken. De verwachting is namelijk dat deze twee mondhygiënistes, vanwege de reeds bij hen aanwezige kennis en handvaardigheid, stellig binnen een jaar kunnen worden opgeleid tot kindertandverzorgster. Men hoopt dan ook in het tweede kwartaal van 1973 met de tweede fase van het project, namelijk het verzamelen van gegevens over de daadwerkelijke